

*В. Л. Гуцько,
кандыдат культуралогіі*

ТЫПАЛОГІЯ ПАВОДЗІН СТУДЭНТАЎ ПАДЧАС УВАСАБЛЕННЯ БЕЛАРУСКАГА НАРОДНАГА АБРАДУ

Развіццё творчых здольнасцей студэнтаў гуманітарных ВНУ – неабходная ўмова навучання. Агульныя творчыя пошукі студэнтаў і выкладчыкаў, праблемнае навучанне ў адукацыйным працэсе садзейнічаюць развіццю крэатыўнага мыслення і інтэнсіўнай падрыхтоўцы спецыялістаў для далейшай работы ў сферы культуры.

Студэнцкая творчасць – спосаб і працэс атрымання вынікаў навучання па разнастайных дысцыплінах. Творчыя дасягненні студэнтаў заўсёды залежаць ад якасцей характару іх асобы, зацікаўленасці тэмай і імкнення да поспеху. Вялікая роля ў станаўленні творчых пошукаў студэнтаў надаецца выкладчыку, які накіроўвае моладзь для вырашэння вучэбных задач па спецыяльных і агульнаадукацыйных дысцыплінах.

Студэнты кафедры рэжысуры абрадаў і свят установы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў» разам з выкладчыкам па дысцыпліне «Рэжысура свят (традыцыйнага абраду)» арганізуюць і праводзяць абрад у закрытым памяшканні як выніковы кантроль па прадмеце на другім курсе трэцяга семестра. Падтрымка і зберажэнне традыцыйнай спадчыны беларусаў, заснаванай на захаванні нематэрыяльнай культуры, – адзін з прыярытэтных кірункаў работы кафедры. Правядзенне абраду звязана з замацаваннем ведаў па спектры спецыяльных дысцыплін. Таму паказ абраду – вынік работы шматлікіх педагогаў, сінтэз творчай работы студэнтаў, педагогічных і рэжысёрскіх здольнасцей выкладчыкаў.

Студэнты прапаноўваюць па асабістым выбары тэмы сямейна-бытавых ці каляндарных абрадаў. Сярод сямейна-бытавых абрадаў разглядаюцца вяселле, радзіны, уваходзіны, провады ў салдаты. Кірункі захапленняў студэнтаў у дачыненні да каляндарных абрадаў разнастайныя: ад самых распаўсюджаных, такіх як Каляды, Масленіца, Купалле, да малавядомых, рэдкіх – Гуканне вясны, Ваджэнне стралы, Жаніцьба коміна. Даследаванне абраду адбываецца пры непасрэдным знаёмстве моладзі з носьбітамі

фальклорнай традыцыі, а таксама з дапамогай аналізу навуковай і навукова-метадычнай літаратуры па вызначанай тэматыцы.

Студэнты аналізуюць змест і сімволіку разнастайных абрадаў, тым самым заахвочваюць равеснікаў звярнуць увагу на выбраны імі абрад, а метадам большасці галасоў згаджаюцца да ўвасаблення яго. Адбываецца падрабязны разбор абрадавых дзеянняў і падзел іх на эпізоды з дакладным вызначэннем падзейнага шэрагу – экспазіцыі, завязкі, развіцця дзеяння, кульмінацыі і фіналу. Кожнай падгрупе студэнтаў прапануецца прааналізаваць выбраную імі частку абраду, раскрыць сімволіку рытуалаў, якія ўваходзяць у іх склад, і напісаць літаратурны сцэнарый эпизоду. Педагог ажыццяўляе кантроль за якасцю работы студэнтаў, дапамагае ў складаных пытаннях, прапаноўвае новыя шляхі ў вырашэнні спрэчак.

Асаблівую ўвагу неабходна звярнуць у літаратурным сцэнарыі на спосабы актывізацыі наведвальнікаў абраду. Мэта сцэнарыя – зрабіць гледача ўдзельнікам абраду, далучыць яго да абраду праз веру ў прапанаваныя абставіны. Вядома, што прымаць актыўны ўдзел у абрадзе гледачы змогуць толькі праз некаторы час пасля пачатку прадстаўлення. Таму спачатку пажадана, каб гледачы адчулі атмасферу дзеяння. Е. Гратоўскі – заснавальнік абрадавага тэатра – падкрэсліваў неабходнасць назірання збоку за абрадавым дзеяннем: «Адаліць гледача – значыць даць яму магчымасць саўдзельнічаць у дзеянні»¹. Толькі падчас развіцця кульмінацыйных падзей у назіральнікаў можа з’явіцца магчымасць далучыцца да агульных рытуалаў, напрыклад дарэння падарункаў маладым падчас дзяльбы каравая на вяселлі.

Наступны этап работы – гэта застольны перыяд, ці чытанне сцэнарыя з усёй групай студэнтаў. Мэта чытання – вызначэнне канфлікту ў эпизодах, вызначэнне звышзадачы кожнага персанажа і яго скразнога дзеяння, якое дапамагае аб’яднаць лініі роляў герояў. Падчас чытання студэнты не толькі вывучаюць тэкст сцэнарыя на памяць, але і пачынаюць вучыцца валодаць асновамі імправізацыі, дабаўляюць рэплікі на рэакцыі персанажаў і магчымыя рэакцыі гледачоў. Падчас чытання закладваецца тэмпарытм дзеяння. Паралельна з такім важным этапам работы праводзіцца вывучэнне песень па нотных запісах ці аўдыязапісах. Менавіта аўдыязапісы

---

¹ Гратовский, Е. Театр и ритуал / Е. Гратовский // От Бедного театра к Искусству-проводнику : сб. ст. / Е. Гратовский. – М. : Артист. Режиссер. Театр, 2003. – С. 105.

дапамагаюць студэнтам вывучыць і замацаваць спеўную манеру і дыялектнае вымаўленне.

Трэці этап увасаблення абраду – яго мізансцэнаванне. Галоўная задача мізансцэн у абрадзе – выяўленне сімвалічных тлумачэнняў абраду, раскрыццё карціны свету, якая пануе ў свядомасці персанажаў абраду. Вельмі важна вызначыць цэнтр мізансцэнічных рухаў, каб ён дапамагаў, а не перашкаджаў сэнсаваму разуменню дзеяння. Да прыкладу, адным з важных цэнтраў мізансцэнічных дзей у вясельным абрадзе выступае стол, які з’яўляецца цэнтральным падчас выкупу маладой. У эпизодзе сустрэчы маладых бацькамі цэнтрам становяцца брама і парог хаты. У эпизодах застолля мізансцэнічным цэнтрам выступае месца за сталом, дзе сядзяць маладыя; у эпизодзе з цыганамі месца маладых займаюць падстаўныя, якія ўспрымаюцца ўсімі як камічны вобраз маладых.

Асобная ўвага выкладчыка павінна быць скіравана на развіццё рэжысёрскіх здольнасцей студэнтаў. Таму падчас правядзення рэпетыцыі эпизоду абраду вылучаюцца студэнты, якія пасля прагону абрадавага эпизоду адзначаюць станоўчыя і адмоўныя элементы ў сцэнічным увасабленні. У студэнцкім узросце ў чалавека інтэнсіўна развіваюцца крытычныя аналізатарскія здольнасці. Як паказала практычная дзейнасць, студэнцкая моладзь паспяхова спраўляецца з такім заданнем дзякуючы гэтай узроставай якасці. Задача выкладчыка заключаецца ў падтрымцы справядлівых заўваг і пошуках шляхоў выпраўлення памылак, дапушчаных «артыстамі».

Самае складанае ў рэпетыцыях абраду – дасягнуць сапраўднага перажывання ў рабоце над ролямі, стварыць атмасферу веры ў абрадавыя дзеянні. Шмат увагі надаецца рабоце студэнтаў над асабістай імправізацыяй і імправізацыяй у агульнай канве дзеяння, бо бытаванне фальклорнай традыцыі не можа існаваць у кансерватыўным выглядзе. Імкненне да захавання роднай культуры, беражлівыя адносіны да яе надаюць сілы моладзі ў здольнасці імправізаваць, абапіраючыся на свой жыццёвы вопыт.

Этап генеральнага прагону накіраваны на стварэнне, замацаванне і ўдакладненне святочнай атмасферы абраду, дынамічнага тэмпарытму дзеяння і дзеянняў кожнага ўдзельніка.

Педагагічная работа дае магчымасць вызначыць умоўныя катэгорыі студэнтаў па ступені ўдзелу ў агульнай справе арганізацыі і правядзення абраду:

– студэнты-добраахвотнікі – садзейнічаюць арганізацыі і здзяйсненню абраду, актыўна шукаюць інфармацыю пра абрад, праяўляюць добрыя здольнасці ў спевах, наведваюць рэпетыцыі, становяцца ініцыятарамі творчых знаходак у дзеяннях абраду;

– студэнты-тэарэтыкі – удзельнічаюць у напісанні сцэнарыя абраду, але праяўляюць пасрэдную актыўнасць у яго рэалізацыі, схільныя прапускарць заняткі;

– самадастатковыя студэнты – добра паказваюць сябе на экзамене, часткова прымаюць удзел у напісанні сцэнарыя, інтэнсіўна пачынаюць дапамагаць у арганізацыі абраду на апошніх этапах рэпетыцыйнага працэсу, але схільныя парушаць дысцыпліну на рэпетыцыях, прапускарць заняткі;

– студэнты-крытыкі – ставяць пад сумненне ўсе прапановы, якія датычацца сцэнарыя, могуць выступаць стваральнікамі негатыўнага настрою ў групе, але часта прапануюць новыя шляхі вырашэння спрэчных сітуацый у рэпетыцыях, добра наведваюць рэпетыцыі;

– студэнты-пасіў – несістэматычна наведваюць рэпетыцыі, ігнаруюць даручэнні выкладчыка ці ціха сядзяць на рэпетыцыях і вельмі пасрэдна прымаюць удзел у агульнай справе па арганізацыі абраду, імкнуцца адцягнуць увагу ўсёй групы ці часткі студэнтаў на іншыя пытанні;

– студэнты-арганізатары – дрэнна наведваюць рэпетыцыі, але праяўляюць зацікаўленасць у падрыхтоўцы мастацка-дэкаратыўнага афармлення памяшкання, дзе будзе адбывацца абрад, прыносяць рэдкія рэчы, рэквізіт, касцюмы і інш.

Складанасці ў рабоце падчас увасаблення абраду могуць узнікаць па прычыне спажывецкіх імкненняў, якія нярэдка характарызуюць частку моладзі, асабліва студэнтаў-хлопцаў.

На аснове выкладзенага можна прапанаваць метадычныя парады для педагогаў, якія паставілі задачу ўвасобіць беларускі народны абрад:

– сістэматычна накіроўваць увагу студэнтаў на паступовае правядзенне кожнага этапу рэпетыцый, скласці графік правядзення этапаў рэпетыцый і кантраляваць іх выкананне;

– калі большасць студэнцкай групы пасіўная, то выкладчыку неабходна скіроўваць дзеянні на выяўленне студэнтаў-арганізатараў з мэтай актывізацыі творчых магчымасцей усёй групы;

– падтрымліваць студэнтаў-добраахвотнікаў, якія сваім запалам могуць зацікавіць усю групу арганізацыяй абраду.